

Ks. Kamil Zadrożny

Instytut Wyższych Studiów Teologicznych - Częstochowa

ks.k.zadrozny@archiczyst.pl

ORCID: 0000-0002-0456-8416

Article submitted: 01.09.2025; accepted: 22.10.2025.

Maryjny wymiar Kościoła powszechnego a maryjność Kościoła częstochowskiego

The Marian Dimension of the Universal Church and the Marian Character of the Church in Częstochowa

Abstrakt: Artykuł analizuje maryjną tożsamość Kościoła częstochowskiego w perspektywie maryjności Kościoła powszechnego, ze szczególnym uwzględnieniem roli Jasnej Góry jako duchowego centrum narodu i diecezji. Niniejsze opracowanie ukazuje, że maryjność nie stanowi jedynie elementu tradycji czy kultu, lecz jest konstytutywnym rysem jej eklezjalnej tożsamości oraz duchowym charyzmatem wnoszącym istotny wkład w bogactwo Kościoła powszechnego. W pierwszej części przedstawiono teologiczne podstawy maryjnego wymiaru Kościoła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II i nauczania papieży, zwłaszcza św. Jana Pawła II. Następnie omówiono rozwój maryjności w Kościele częstochowskim zawarte w nauczaniu kolejnych biskupów – od bp. Teodora Kubiny po abp. Wacława Depo. Szczególne znaczenie przypisano sanktuarium maryjnym archidiecezji, które stanowią przestrzeń ewangelizacji, modlitwy i odnowy wiary, odzwierciedlając chrystocentryczny i eklezjalny charakter kultu maryjnego. W świetle uchwał II Synodu Diecezji Częstochowskiej maryjność jawi się jako droga integralnej formacji wiernych oraz znak nadziei i jedności Kościoła lokalnego. Artykuł ukazuje Kościół częstochowski jako wspólnotę, która twórczo rozwija maryjną tradycję w posłuszeństwie nauczaniu

Kościół powszechnego, stanowiąc model współczesnej maryjności Kościoła lokalnego.

Słowa kluczowe: teologia maryjna, Kościół częstochowski, Jasna Góra, kult maryjny, eklezjologia, Sobór Watykański II, św. Jan Paweł II, synod diecezjalny, duchowość, Kościół lokalny

Abstract: The article analyzes the Marian identity of the Church of Częstochowa in the context of the Marian dimension of the universal Church, with particular emphasis on the role of Jasna Góra as the spiritual center of the nation and the diocese. The study demonstrates that Marian devotion is not merely an element of tradition or worship, but a constitutive feature of the Church's ecclesial identity and a spiritual charism that makes a significant contribution to the richness of the universal Church. The first part presents the theological foundations of the Marian dimension of the Church in the light of the documents of the Second Vatican Council and the teachings of the popes, especially St. John Paul II. The subsequent section discusses the development of Marian spirituality in the Church of Częstochowa as reflected in the teaching of successive bishops—from Bishop Teodor Kubina to Archbishop Wacław Depo. Special attention is given to the Marian sanctuaries of the archdiocese, which serve as spaces of evangelization, prayer, and renewal of faith, embodying the Christocentric and ecclesial nature of Marian devotion. In the light of the decrees of the Second Synod of the Diocese of Częstochowa, Marian spirituality emerges as a path of integral formation of the faithful and a sign of hope and unity for the local Church. The article presents the Church of Częstochowa as a community that creatively develops its Marian tradition in fidelity to the teaching of the universal Church, thus constituting a model of contemporary Marian devotion within the local Church.

Keywords: Marian theology, Church of Częstochowa, Jasna Góra, Marian devotion, ecclesiology, Second Vatican Council, Saint John Paul II, diocesan synod, spirituality, local Church.

Wstęp

We wprowadzeniu teologiczno-historycznym do uchwał II Synodu Diecezji Częstochowskiej zaznacza się, że „to, co każdy Kościół partykularny posiada własnego i specyficznego, co czyni go wspólnotą lokalną, jedyną niepowtarzalną, staje się bogactwem kościoła powszechnego. Ta różnorodność jaką wnoszą do Kościoła powszechnego kościoły partykularne, nie może naruszać ani jedności wiary Kościoła, ani jego ustroju nadanego przez Chrystusa. Przeciwnie, wszystko, co partykularne jako dar charyzmatyczny, służy dobru całego Kościoła powszechnego, w którym wi-

działnym źródłem i fundamentem jedno jest następca świętego Piotra, biskup rzymski”¹.

Następnie dokument ten wskazuje, że „Kościół Częstochowski wpatrując się w Matkę swego Pana pragnie coraz lepiej Ją naśladować, postępując ustawicznie w wierze, nadziei i miłości oraz szukając we wszystkim woli Bożej (por. KK 65)”². W tym znaczeniu maryjność Kościoła częstochowskiego staje się charyzmatem, który Kościół partykularny odkrywa i, który ma służyć budowaniu Kościoła powszechnego³.

W niniejszym opracowaniu, ze względu na obszerny i wieloaspektowy przedmiot badawczy, jakim jest stuletnia historia (archi)diecezji częstochowskiej, dokonano koniecznego zawężenia tematu. Przedmiotem refleksji będzie maryjność Kościoła częstochowskiego, rozumiana jako istotny wymiar tożsamości tej diecezji, ukazywany szczególnie w odniesieniu do maryjnego wymiaru Kościoła powszechnego, następnie ukazane zostanie wezwanie do maryjności Kościoła częstochowskiego zawarte w nauczaniu kolejnych biskupów częstochowskich – od jej pierwszego ordynariusza, biskupa Teodora Kubiny, aż po obecnego metropolitę, arcybiskupa Wacława Depo.

Uwaga zostanie zwrócona na teologię sanktuariów maryjnych, znajdujących się na terenie archidiecezji częstochowskiej, związanych z kultem wizerunków Matki Bożej. Analiza ta pozwoli uchwycić duchowe i duszpasterskie znaczenie obecności Matki Pana w tym Kościele partykularnym.

W opracowaniu zostaną podjęte najważniejsze zagadnienia teologiczne, pastoralne i historyczne, które – w naszej ocenie – w sposób reprezentatywny ukazują, czym jest maryjność archidiecezji częstochowskiej. Ponadto, refleksja ta ma na celu zainspirowanie do dalszych badań nad fenomenem maryjnej tożsamości Kościoła częstochowskiego, zwłaszcza w kontekście jego związków z Jasną Górą oraz z dynamicznym rozwojem teologii maryjnej w Kościele powszechnym i w Polsce XX i XXI wieku.

1. Maryjny rys Kościoła powszechnego

Maryjny wymiar Kościoła wynika bezpośrednio z jego tajemnicy jako Ciała Chrystusa i Oblubienicy Chrystusa. Maryja, jako Matka Chrystusa i Matka Kościoła,

¹ II Synod Diecezji Częstochowskiej, *Wprowadzenie teologiczno-historyczne*, s. 3.

² Tamże, s. 5.

³ Pod względem teologicznym zob. R. Sobański, *Miejsce i rola Kościoła lokalnego w Kościele powszechnym*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 5 (1972), s. 255-261; M. Kołodziejczyk, *Kościół partykularny i Kościół lokalny a diecezja*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 3 (1975), s. 243-256; Cz. Bartnik, *Teologia partykularna w Kościele*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 9 (1976), s. 9-17; A. Żądło, *Kościół lokalny w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002) z. 6, s. 129-148.

stanowi wzór Kościoła w jego relacji do Zbawiciela⁴. Sobór Watykański II w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* ukazuje Maryję jako Tę, która poprzedza Kościół w pielgrzymce wiary⁵. Ojcowie soborowi podkreślają, że Maryja „przoduje” na drodze wiary i miłości, stając się „najdoskonalszym wzorem” Kościoła w porządku wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem⁶. Jej życie jest urzeczywistnieniem tego, do czego powołany jest cały Kościół – wsłuchiwanie się w słowo Boże, jego przyjęcia i wydania owocu. Soborowe nauczanie o obecności Maryi w misterium Chrystusa i Kościoła wskazuje również na Nią, jako na najznakomitszego i całkiem szczególnego członka Kościoła i jako jego typicznie wyrażenie oraz najdoskonalszy wzorzec wiary i miłości⁷.

Dnia 21 listopada 1964 r. papież Paweł VI ogłosił Maryję Matką Kościoła i potwierdził tym samym wielowiekowe przekonanie Kościoła, iż Matka Jezusa jest także Matką Kościoła. Maryja jako Matka Chrystusa – Głowy Ciała Mistycznego – jest Matką całego pielgrzymującego Ludu Bożego: pasterzy i wiernych. Należy zaznaczyć, iż maryjność Kościoła przejawia się w jego synowskim odniesieniu do Maryi. Dlatego też Kościół uznaje Ją za swoją najmiłszą Matkę, Opiekunkę, Orędowniczkę⁸.

Św. Jan Paweł II w cyklu katechez poświęconych Najświętszej Maryi Pannie wskazał na Jej wzorczość wobec wspólnoty Kościoła. Według Jana Pawła II, Matka Pana jest dla Kościoła wzorem macierzyństwa, dziewictwa, wzorem modlitwy i świętości, wzorem modlącego się Kościoła⁹.

Maryja jako Dziewica i Oblubienica Ducha Świętego jest obrazem Kościoła, który również jest „dziewiczy” w swoim poświęceniu Chrystusowi i „oblubieńczy” w relacji miłości i wierności wobec swego Pana (por. Ef 5,25-32). Dziewiczność Maryi symbolizuje wewnętrzną czystość i całkowite oddanie, które charakteryzują cały Kościół.

W *Liście do Biskupów Kościoła Katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunii*, Kongregacja Nauki Wiary cytuje św. Chromacjusza z Akwilei, który w *Kazaniu 30* stwierdza: „Nie można (...) mówić o Kościele. Jeśli nie jest w nim obecna Maryja, Matka Pana, z Jego braćmi”¹⁰.

⁴ Zob. T. Siudy, *Maryja pierwowzorem Kościoła*, [w:] *Maryja w tajemnicy Kościoła. Recepcja i perspektywy nauki soborowej. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów polskich, Kalwaria Zebrzydowska, 20-22 września 2012 r.*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2013, s. 75-82; J. Kudasiewicz, *Maryja a Kościół*, „Roczniki Teologiczne” 40 (1993) z. 6, s. 31-54.

⁵ Zob. T. Siudy, *Maryjny wymiar Kościoła według konstytucji dogmatycznej „Lumen gentium”*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 40 (2012), s. 47-55.

⁶ Por. Sobór Watykański II, konstytucja o Kościele *Lumen gentium* (dalej LG), nr 63.

⁷ LG, nr 53.

⁸ Zob. M. Thurian, *Maryja Matka Pana, Figura Kościoła*, Warszawa 1990; W. Życkiński, *Matka Chrystusa Matką Kościoła*, „Analecta Cracoviensia” 29 (1997), s. 419-433.

⁹ Por. Jan Paweł II, *Katechezy maryjne*, tłum. J. Pach, Częstochowa 1998, s. 255-269.

¹⁰ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *List do Biskupów Kościoła Katolickiego o niektórych aspektach Ko-*

Maryja jako współpracownica Chrystusa w dziele zbawienia objawia, że Kościół, aby być wierny swojemu posłannictwu, musi w podobny sposób współdziałać z łaską zbawienia, głosząc Ewangelię, służąc z miłością i prowadząc ludzi do Chrystusa¹¹.

Maryja, która została wzięta do nieba z ciałem i duszą ukazuje ponadto eschatologiczną rzeczywistość całego Kościoła – jego przeznaczenie do udziału w chwale Zmartwychwstałego. Jak uczy konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*:

„Matka Jezusowa, jak w niebie doznaje już chwały co do ciała i duszy będąc obrazem i początkiem Kościoła mającego osiągnąć pełnię w przyszłym wieku, tak tu na ziemi, póki nie nadejdzie dzień Pański (por. 2 P 3,10), przyświeca Ludowi Bożemu pielgrzymującemu jako znak pewnej nadziei i pociechy”¹².

Papież Leon XIV uczy, że „Kościół o sercu maryjnym strzeże i coraz lepiej rozumie hierarchię prawd wiary, łącząc rozum i uczucie, ciało i duszę, to, co uniwersalne, i to, co lokalne, osobę i wspólnotę, ludzkość i kosmos. Jest to Kościół, który nie rezygnuje z zadawania sobie, innym i Bogu trudnych pytań – «Jakże się to stanie?»» (Łk 1,34) – i z podejmowania wymagających dróg wiary i miłości – «Oto ja, służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa Twego»» (Łk 1,38)”¹³.

Słowa te ukazują głęboki wymiar maryjności Kościoła, która nie jest jedynie formą pobożności, lecz konstytutywnym rysem jego tożsamości. Kościół „o sercu maryjnym” to wspólnota, która – na wzór Maryi – rozważa Słowo Boże, przyjmuje je w wierze i wprowadza w życie z pokorą i odwagą. W kontekście posłannictwa Kościoła partykularnego – diecezji – nauka ta nabiera szczególnej aktualności. To właśnie Kościół lokalny jest przestrzenią, w której duch maryjny winien być pielęgnowany i wyrażany w konkretnych formach życia wiary: w liturgii, w duszpasterstwie, w katechezie, w duchowości ludowej i w kulturze religijnej. Kościół o sercu maryjnym, o którym uczy papież Leon XIV, w wymiarze lokalnym uczy się więc „hierarchii prawd” poprzez kontemplację tajemnicy Maryi, w której wiara spotyka się z rozumem, miłość z ofiarą, a modlitwa z działaniem. W ten sposób duch maryjny staje się zasadą jednoczącą całe życie Kościoła partykularnego, czyniąc go zdolnym do służby, do dialogu i do otwarcia na zbawcze i uświęcające działanie Ducha Świętego.

2. Jasna Góra jako duchowe źródło maryjności Kościoła częstochowskiego

Wydaje się, iż pierwszym krokiem w mówieniu o maryjnym wymiarze Kościoła częstochowskiego jest wskazanie na teologię jasnogórskiego sanktuarium, bowiem wszelkie inne aspekty, o których będzie mowa w niniejszym opracowaniu odsyłają do obecności na terenie archidiecezji częstochowskiej Sanktuarium Królowej Polski.

ściola pojętego jako komunia (28.05.1992), nr 19.

¹¹ Zob. Jan Paweł II, encyklika *Redemptoris Mater*, nr 38-41.

¹² LG, nr 68.

¹³ Leon XIV, *Przemówienie podczas audyencji dla uczestników Kongresu Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej* (6 września 2025 r.).

Jasna Góra, ze względu na swoje położenie zarówno geograficzne, jak i duchowe, pełni rolę niekwestionowanego centrum maryjnego promieniowania, nie tylko na teren całej Polski, ale również daleko poza jej granice. Nazywana często „duchową stolicą Polski”, stanowi symbol Kościoła otwartego, gościnnego, pielgrzymującego i zawierzonego Maryi – Matce Chrystusa.

Kościół częstochowski, który od 1992 roku stał się archidiecezją, poprzez swoją bliskością z sanktuarium jasnogórskim czerpie z jego duchowości i tradycji, przyjmując maryjny rys jako fundamentalny wymiar swojej tożsamości eklezjalnej. Maryjność nie jest tu jedynie elementem kultu, lecz przenika duszpasterstwo, liturgię, pobożność ludową oraz formację duchową wiernych.

Św. Jan Paweł II 28 października 1984 r. w bulli nominacyjnej biskupa Stanisława Nowak na biskupa częstochowskiego napisał: „Przesławna w naszej ojczyźnie wspólnota częstochowska, Stolica będąca miejscem Jasnej Góry, z uwagi na właściwe sobie znaczenie religijne, kulturowe i jednoczące zalicza się do wyjątkowych całej katolickiej Polski”¹⁴.

Teologiczna wizja miasta, na terenie którego znajduje się maryjne sanktuarium znalazło wyraz w przemówieniu Papieża do Rady Miejskiej Miasta Częstochowy w dniu 15 sierpnia 1991 r.: „Są różne motywy historyczne, społeczne, ekonomiczne, które składają się na powstanie i rozwój Częstochowy. Ale ten szczególny charakter, to szczególne imię nadała Wam Matka Boża. Można powiedzieć, że jest to miasto teologiczne, mariologiczne w tym sensie, że jego istotne znaczenie wywodzi się z imienia Matki Boga. A w szczególności z imienia tej Matki Boga, która stała się Królową Polski. I chociaż akt historyczny tego ogłoszenia Królowa Korony Polskiej dokonał się we Lwowie, to jednak rzeczywistość przeniosła to królowanie na Jasną Górę, a więc do Częstochowy. W szczególności zaś rok 1656 nadał tej inwestyturze maryjnej dla Jasnej Góry i dla Częstochowy wymowę, której nie da się usunąć z dziejów Polski, z dziejów Kościoła, z dziejów duszy polskiej, a także z dziejów Częstochowy, czyli Waszego miasta”¹⁵.

We wspomnianym przemówieniu św. Jan Paweł II wskazał na charyzmat Częstochowy wynikający z wielowiekowej obecności Ikony Matki Bożej Jasnogórskiej¹⁶.

¹⁴ Jan Paweł II, bulla nominacyjna czwartego biskupa częstochowskiego *Quam viginti* (28.10.1984), „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1-2 (1985), s. 1.

¹⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do Rady Miasta Częstochowy*, [w:] Tenże, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*, Kraków 2005, s. 818.

¹⁶ Zob. tamże; W. Pazera, *Teologiczne aspekty homilii i przemówień Jana Pawła II do Kościoła częstochowskiego*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23-24 (1995-1996), s. 41-48.

Święty Jan Paweł II, wielokrotny pielgrzym na Jasną Górę¹⁷, pozostawił trwałą ślad w sercach wiernych Kościoła częstochowskiego. W swoich homiliach i przemówieniach wielokrotnie podkreślał wyjątkową rolę Maryi w dziejach narodu i w życiu Kościoła. Jasna Góra jawiła mu się jako miejsce szczególnego zawierzenia, duchowego przebudzenia i wewnętrznego umocnienia¹⁸.

Papież Jan Paweł II, wyrażając swoją maryjność słowami „Totus tuus”, wskazywał, że pełne zawierzenie Maryi stanowi najpewniejszą drogę do Chrystusa. To właśnie na Jasnej Górze te słowa nabierają wyjątkowej głębi – tu bowiem nieustannie dokonuje się osobiste i wspólnotowe zawierzenie, które staje się duchowym znakiem i misją Kościoła częstochowskiego, a także zobowiązaniem na kolejne lata jego trwania w Kościele powszechnym¹⁹.

Warto podkreślić, iż oprócz św. Jana Pawła II na Jasną Górę do Częstochowy pielgrzymowali także Benedykt XVI w dniu 26 maja 2006 roku²⁰ oraz papież Franciszek, który 28 lipca 2016 roku odwiedził jasnogórskie sanktuarium w Częstochowie przy okazji Światowych Dni Młodzieży odbywających się w Krakowie²¹.

3. Maryjność Kościoła częstochowskiego w nauczaniu biskupów diecezjalnych

Niezwykle istotnym elementem w kontekście podejmowanej refleksji nad maryjnością Kościoła częstochowskiego jest sięgnięcie do maryjnego nauczania biskupów częstochowskich, którzy w swojej posłudze kształtowali duchowy profil diecezji, głęboko zakorzeniony w miłości i zawierzeniu Matce Bożej. Ich słowa, homilie, listy pasterskie, decyzje duszpasterskie i gesty wyrażające cześć wobec Maryi nie tylko stanowiły inspirację dla wielu pokoleń wiernych, ale również kształtowały kon-

¹⁷ Zob. S. Nowak, *Łaska nawiedzin Kościoła częstochowskiego przez Piotra naszych czasów – Pielgrzymki Ojca świętego Jana Pawła II i Benedykta XVI na Jasną Górę i do Częstochowy*, „Veritati et Caritati” 6 (2016), s. 332-344; W. Zyzak, *Jasna Góra Jana Pawła II*, [w:] *Jasnogórska Matka i naród. Z Bogurodzicą ku polskiej wolności myśli i czynu, Ogólnopolska konferencja w 100. rocznicę odzyskania niepodległości i spotkanie kustoszów sanktuariów polskich, Jasna Góra, 22-23 października 2018 roku*, red. M. Chmielewski, Częstochowa 2018; s. 37-49; J. Związek, *Wieżę Jana Pawła II z Częstochową i diecezją częstochowską*, „Ziemia Częstochowska” 32 (2005), s. 7-20; Św. Jan Paweł II sześciokrotnie pielgrzymował do Częstochowy, na Jasną Górę. Jego wizyty odbyły się 4-6 czerwca 1979 r., 18-19 czerwca 1983 r., 12 czerwca 1987 r., 14-16 sierpnia 1991 r., 4 czerwca 1997 r. oraz 17 czerwca 1999 r.

¹⁸ Zob. J. Warzeszak, *Teologiczno-patriotyczny charakter jasnogórskich aktów zawierzenia św. Jana Pawła II*, „Studia Paradyskie” 32 (2022), s. 187-211.

¹⁹ Zob. S. Nowak, *Od ślubów do zawierzenia*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Jasna Góra, 18-19 listopada 2005 roku*, red. Z.S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 149-158; zob. także T. Siudy, *Autentyczny kult maryjny nasza odpowiedź na jasnogórskie zwycięstwo*, [w:] tamże, s. 205-212.

²⁰ Zob. M. Widera, *Pope Benedict XVI's Visit to the Jasna Góra Monastery in 2006*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 43 (2023) nr 2, s. 233-252.

²¹ Zob. A. Siemieniowski, *Młodzież Franciszka*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 24 (2016) nr 2, s. 233-238.

kretnie formy kultu maryjnego, styl pobożności ludowej oraz kierunki duszpasterstwa w diecezji, a od 1992 roku w archidiecezji częstochowskiej.

Na podstawie ich nauczania – począwszy od biskupa Teodora Kubiny, przez biskupów: Zdzisława Golińskiego, Stefana Barełę, Stanisława Nowaka, aż po obecnego metropolitę, arcybiskupa Wacława Depo – można wskazać szereg wspólnych elementów i konsekwentnie rozwijanych wątków teologicznych, które stanowią o maryjnej tożsamości tej lokalnej wspólnoty Kościoła.

3.1. Bp Teodor Kubina (1926-1951)

Pierwszy biskup częstochowski, organizator życia nowopowstałej diecezji, miał świadomość, iż diecezja częstochowska istnieje dlatego, iż w stolicy diecezji znajduje się maryjne sanktuarium na Jasnej Górze. W Liście pasterskim do diecezjan z 1925 r. wskazał na swoją rolę jako biskupa częstochowskiego i uczył: „Na świętej ziemi więc rozpocząłem rządy jako pierwszy biskup Częstochowski. Lecz cóż mówię? Wszak choć jestem pierwszym biskupem, nie ja rozpocząłem rządy w Częstochowie i w ogóle ja nie rządę. Albowiem rządzi tu na Jasnej Górze od dawien dawna Najświętsza Marja Panna, Królowa Korony Polskiej i tutaj utworzyła Ona sobie Królestwo Swoje. Nie odbieram i nie mogę odebrać Jej tych rządów; mogę być tylko Jej ministrem pełnomocnym, który pokornie, ale nieustraszenie wykonywa Jej rozkazy. Nie zmniejsza się przez to moja odpowiedzialność, ale przeciwnie niezmiernie się powiększa”²².

W dalszej części wspomnianego listu pasterskiego biskup Kubina wskazał na maryjny rys diecezji częstochowskiej. Pisał: „Powinienem zawsze o tym pamiętać, że jestem Częstochowskim biskupem pierwszym ministrem Najświętszej Marii Panny Królowej Korony Polskiej. I powinniście pamiętać o tym i Wy Najmilsi Moi, że stanowicie Częstochowską diecezję, że serce religijne Polski mnie jako Arcypasterzowi, Wam jako ludowi katolickiemu jest powierzone. Wynikają bowiem stąd dla nas szczególne zadania, większe bodaj jak dla innego biskupa innej diecezji”²³.

W świetle powyższych słów, maryjność diecezji częstochowskiej w ujęciu biskupa Teodora Kubiny ma charakter wyjątkowy, głęboko zakorzeniony w chrystocentrycznej teologii Kościoła i nierozzerwalnie związany z obecnością Jasnej Góry — miejsca szczególnego działania Bożej łaski za pośrednictwem Maryi.

Biskup Kubina, jako pierwszy pasterz diecezji, widział Maryję nie tylko jako Patronkę, lecz jako realnie obecną Królową i Gospodynię tego miejsca. Jasna Góra w jego pismach opisywana jest jako „źródło żywej wody”, „czysta krynica Ducha”, „serce religijne Polski”, „twierdza wiary” i „opoka pokoju”. To miejsce szczególnej łaski, uprzywilejowane przez Maryję, która obrała sobie Jasną Górę za stolicę i przez którą Chrystus udziela łask.

²² T. Kubina, *List Pasterski*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Częstochowskiej Kurji Biskupiej” 1 (1926) nr 1, s. 5.

²³ Tamże.

Teologicznie, Maryja w ujęciu Kubiny jest Pośredniczką łask, ponieważ przez Jej Ciało ukształtowało się Ciało Chrystusa. Nazywa Ją także „pierwszą, żywą monstancją Chrystusa”. Jasnogórski wizerunek Maryi jest więc nie tylko przedmiotem kultu, ale znakiem realnej obecności i działania Matki Boga w diecezji częstochowskiej.

Biskup Kubina podkreślał, że Maryja „rządzi” w diecezji częstochowskiej, a biskup jest tylko Jej pełnomocnym ministrem. W jego wizji Kościół częstochowski został szczególnie naznaczony przez Maryję i tym samym ma wyjątkowe zadanie moralnej odnowy narodu i duchowego zmartwychwstania Polaków.

Według Kubiny rola biskupa w tej diecezji ma charakter ojcowski, apostołski i kapłański — jest on ojcem i przewodnikiem wspólnoty, której centrum duchowe stanowi Jasna Góra. Diecezja jest przedstawiona jako „żywy Kościół złożony z żywych serc”, zbudowany na miłości społecznej i chrystocentrycznym kulcie maryjnym.

Maryjność diecezji częstochowskiej według biskupa Kubiny to nie tylko element duchowości, lecz fundament jej tożsamości i misji. Maryja nie jest tu dodatkiem, lecz Osobą centralną w planie Bożym dla tej lokalnej wspólnoty Kościoła²⁴.

3.2. Bp Zdzisław Goliński (1951-1963)

Drugi biskup częstochowski Zdzisław Goliński, którego posługa na stolic biskupiej w Częstochowie przypadła na lata 1956-1963²⁵, kontynuował ideę związania diecezji z Maryją, swoją misję pełnił w niesprzyjających Kościołowi katolickiemu w Polsce czasach²⁶. Maryję nazywał „Częstochowską Panią”²⁷. Zachęcał, zwłaszcza duchowieństwo do uświęcenia i gorliwej pracy, duszpasterskiej dyspozycyjności dla Jasnogórskiej Patronki²⁸. W liście skierowanym do diecezjan z okazji ingresu do katedry częstochowskiej pisał: „(...) jestem świadom, że przybywam na stałe do ukochanego nie tylko przez Was, lecz i przez całą Polskę Katolicką – grodu Matki Bożej – do Częstochowy. Gdy życzliwi duchowni i katolicy świeccy składali mi życzenia z okazji mianowania mnie na Stolicę Biskupią Częstochowską – starali się opromienić Miasto, Diecezję oraz jej Duchowieństwo i Wiernych – łaskiem świętości i dobroci Marii”²⁹.

²⁴ Por. J. Kowalski, *Biskup Teodor Kubina o teologii diecezji częstochowskiej i jej zadaniach pastoralnych*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 8 (1980), s. 112-116.

²⁵ Zob. J. Kowalski (red.), *Biskupstwo znaczone Krzyżem. W stulecie urodzin Profesora dra hab. Zdzisława Golińskiego Biskupa Częstochowskiego*, Częstochowa 2010.

²⁶ Por. J. Durka, *Biskup częstochowski Zdzisław Goliński wobec rzeczywistości PRL - szkic do biografii*, [w:] red. R. Łatka, *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, t. 2, Warszawa 2022, s. 237-252.

²⁷ Por. Z. Goliński, *Orędzie wielkanocne biskupa częstochowskiego do duchowieństwa, zakonów i wiernych*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 2, s. 89.

²⁸ Zob. Z. Goliński, *Biskup Częstochowski do Duchowieństwa i Zakonów Diecezji na XXX-lecie Konsekracji I jej Biskupa Ks. D-ra Teodora Kubiny*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 4, s. 157.

²⁹ Z. Goliński, *Ingresowy list pasterski II ordynariusza diecezji częstochowskiej*, „Wiadomości Diece-

Świadectwem jego szczególnej troski o maryjny wymiar Kościoła w Polsce, a co za tym idzie, maryjności kierowanej przez niego diecezji częstochowskiej, było zaangażowanie w prace Komisji Maryjnej Episkopatu Polski. W latach 1956-1963 bp Zdzisław Goliński był jej wiceprzewodniczącym. Komisji przewodniczył natomiast prymas Stefan Wyszyński³⁰. Biskup Zdzisław Goliński, jako wiceprzewodniczący Komisji Maryjnej powołanej w 1956 roku, odegrał kluczową rolę w realizacji programu Wielkiej Nowenny i Ślubów Jasnogórskich Narodu. Choć przewodniczącym Komisji był prymas Stefan Wyszyński, to biskup Goliński odpowiadał za codzienną pracę, koordynację działań oraz współpracę z Komisją Duszpasterską, zwłaszcza w zakresie przygotowań do Milenium Chrztu Polski³¹. Biskup Goliński troszczył się o to, aby w diecezji częstochowskiej przygotować wiernych do odnowienia Ślubów Jasnogórskich³². Akt ten uznał za owocny akt odrodzenia chrześcijaństwa w Polsce³³.

Należy podkreślić jego zaangażowanie w liczne inicjatywy duszpasterskie: zlecał opracowanie materiałów liturgicznych, organizował pielgrzymki i uroczystości maryjne, a także wspierał rozwój formacji mariologicznej duchowieństwa i świeckich. Zainicjował m.in. powstanie Studium Mariologicznego, kursy duszpasterskie, kongresy maryjne i mariologiczne oraz Jasnogórskie Dni Królowej Polski³⁴.

Jako organizator, kaznodzieja i autor dokumentów duszpasterskich, biskup Goliński przyczynił się do silnego zakorzenienia idei maryjnych w życiu religijnym Kościoła w Polsce lat 50. i 60., a jego aktywność miała istotny wpływ na duchowe przygotowanie wiernych do obchodów milenijnych Chrztu Polski w 1966 roku³⁵.

3.3. Bp Stefan Bareła (1964-1984)

Kolejnym biskupem, który gorliwie troszczył się o maryjny kształt diecezji częstochowskiej był biskup Stefan Bareła³⁶. Biskup Bareła podkreślał rolę Jasnej Góry jako „centrum duchowego formowania”, wskazując na potrzebę maryjnej duchowo-

zjalne. *Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie* 24-31 (1957) nr 4, s. 134.

³⁰ Zob. J. Kowalski, F. Stopniak, *Goliński Zdzisław (1908-1963), docent Katol. Uniw. Lubelskiego, biskup częstochowski, teolog moralista*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 462-467.

³¹ Zob. P. Kostrzewski, *Aktywność bp. Zdzisława Golińskiego na forum Konferencji Episkopatu Polski w latach 1949-1963*, „*Nasza Przeszłość*” 142 (2024), s. 185-187

³² Zob. Z. Goliński, *Pouczenie na podstawie instrukcji Komisji Episkopatu o wykonaniu Ślubów Jasnogórskich*, „*Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie*” 23-31 (1957) nr 1, s. 14-16.

³³ Por. tamże, s. 16.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Zob. S. Urbański, *Bareła Stefan (1916-1984), biskup częstochowski, moralista*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 35-42; J. Kowalski (red.), *Służyć prawdzie i miłości. Pamięci Księdza Biskupa Dra Stefana Bareły III ordynariusza częstochowskiego*, Częstochowa 1984.

ści zarówno u duchownych, jak i świeckich. Św. Jan Paweł II nazwał go „Wiernym Stróżem i Umiłowanym Synem jasnogórskiej Pani”³⁷.

Biskup Stefan Bareła przywiązywał dużą wagę do tego, aby w Częstochowskim Seminarium oraz w założonym przez siebie Instytucie Eklezjologiczno-Mariologicznym przekazywano wierną naukę Kościoła o Matce Bożej. Zabiegał, by diecezjalne wydawnictwa i Tygodnik Katolicki „Niedziela” poruszały tematy związane z mariologią i duchowością maryjną. Cieszył się również z jubileuszowych publikacji paulińskich, poświęconych Jasnogórskiej Bogarodzicy, i wyrażał nadzieję, że nowy miesięcznik „Jasna Góra” będzie szerzył cześć Maryi, informował o życiu sanktuarium i kształtował maryjną pobożność wiernych zgodnie z nauką Kościoła. W swoich listach pasterskich, rozważaniach, konferencjach i homiliach nieustannie przypominał diecezjanom, że Częstochowa to diecezja Maryi i że Jasnogórska Pani powinna być obecna w duszpasterskim programie diecezji. Łatwo można było dostrzec, że jego plan działania koncentrował się na rozwoju inicjatyw duszpasterskich, szczególnie na poziomie diecezjalnym. Jako uczestnik Soboru Watykańskiego II często odwiedzał kaplicę Matki Bożej Jasnogórskiej w podziemiach bazyliki św. Piotra, skąd przesyłał do diecezjan słowa zachęty do modlitwy i „czynów soborowych” – zwycięstwa nad sobą oraz podejmowania działań wynikających z obrad soborowych³⁸.

U progu obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski zawierzył diecezję Matce Bożej, w „macierzyńską niewolę miłości za Kościół”. Poprzez specjalny akt zawierzenia przekazał Jej pełnię władzy nad diecezją. Brał również czynny udział w milenijnych uroczystościach na Jasnej Górze (3 maja 1966 roku) i sam organizował podobne wydarzenia dla diecezji w Sosnowcu³⁹.

W latach 1967-1983 bp Stefan Bareła pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Maryjnej Konferencji Episkopatu Polski. Jako jej przewodniczący koordynował ważne inicjatywy, takie jak Jasnogórski Instytut Maryjny czy kongresy i sympozja mariologiczne. Biskup współpracował z kard. Stefanem Wyszyńskim, który darzył go wielkim zaufaniem. Wszystkie te działania wpisywały się w szeroką wizję maryjności Kościoła w Polsce, łącząc troskę o duchowe pogłębienie z odpowiedzialnością za duszpasterstwo maryjne w skali ogólnopolskiej⁴⁰.

³⁷ Zob. J. Płatek, *Wierny Stróż Jasnogórskiej Pani*, [w:] W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk (red.), *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, Częstochowa 1986, s. 59.

³⁸ Zob. tamże, s. 62-63.

³⁹ Zob. tamże, s. 63.

⁴⁰ Zob. T. Siudy, *Komisja Maryjna Episkopatu Polski w służbie polskiej drogi maryjnej*, [w:] *Na polskiej drodze maryjnej. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Pasierbiec, 21-22 października 2006 roku*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa-Pasierbiec 2007, s. 27-36; J. Jełowicka, *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 125-129; P. Kosiak, *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu Polski*, [w:] tamże, s. 131-137.

Świadectwem szczególnej miłości biskupa Bareły do Maryi i czci dla Niej są słowa zapisane w jego Testamencie. Wyraził w nim nie tylko swój duchowy rys, ale podkreślił znaczenie obecności Maryi w diecezji częstochowskiej. Pisał: „Najświętsza i Niepokalana Dziewico Wspomożycielko, Pani Jasnogórska! Jak zawsze miłującym Sercem Macierzyńskim ogarniałaś życie umiłowanej Twej Diecezji i jak skuteczni byłaś zawsze obecna w myślach, pragnieniach i działaniu Częstochowskich Pasterzy tak pozwól Najlepsza Matko, że na Twoje Święte Dłonie złożę Najświętszemu Bogu: Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu hołd wdzięczności za wszystkie dary i łaski – tak hojnie otrzymane (...). Gorąco dziękuję za Maryjną Diecezję, za Wielkich Biskupów – Jej Arcypasterzy, z którymi łączyła mnie zawsze żywa i nieprzerwana miłość i kapłańskie oddanie. Dziękując za ich wielkoduszne oddanie się Bogu i Kościołowi i za przykład głęboko teologicznego, pasterskiego oraz synowskiego zawierzenia i oddania się Matce Bożej Patronce Diecezji dla dobra Kościoła i zbawienia powierzonych sobie dusz”⁴¹.

Należy podkreślić szczególne zaangażowanie biskupa Bareły w szerzenie zdrowej nauki o Maryi oraz w promowanie autentycznej pobożności maryjnej, zarówno w diecezji, jak i w całym Kościele w Polsce. Dążył on do tego, by wszelkie inicjatywy o charakterze maryjnym opierały się na solidnej refleksji teologicznej i mariologicznej, przeciwstawiając się próbom powierzchownej czy sentymentalnej pobożności.

3.4. Abp Stanisław Nowak (1984-2011)

Kontynuatorem troski o maryjny kształt Kościoła częstochowskiego był kolejny biskup częstochowski Stanisław Nowak, którego pasterska posługa przypadła na lata 1984-2011.

Arcybiskup Nowak nazywał Maryję Umilowaną Matką archidiecezji częstochowskiej⁴². Już na progu swojej biskupiej posługi w diecezji częstochowskiej nazywał siebie, na wzór św. Jana Pawła II, człowiekiem zawierzenia⁴³.

W odniesieniu do przedmiotu tematu niniejszego opracowania warto przywołać słowa biskupa Nowaka z Orędzia na rozpoczęcie posługi w diecezji częstochowskiej: „Od samego początku w naturę samego kościoła częstochowskiego została wpisana maryjność”⁴⁴. W innym miejscu nauczał: „Maryja umiłowana matka i nasza patronka, jakiś wielki dla nas znak naszej tożsamości i identyfikatory ziemi, na której żyjemy”⁴⁵. W liście z okazji 60-tej rocznicy powstania diecezji częstochowskiej arcybiskup Nowak pisał: „Jak widać z daty powstania i z początków słów buli papieskiej,

⁴¹ S. Bareła, *Testament mój*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 202-203.

⁴² Por. S. Nowak, *Iuxta crucem tecum stare*, s. 8.

⁴³ Tenże, *Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w Kościele Częstochowskim*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 59 (1985) nr 1-2, s. 30.

⁴⁴ Tamże, s. 29.

⁴⁵ S. Nowak, *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na Adwent Roku 2000*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 74 (2000) nr 11-12, s. 27.

zaistnienie naszej diecezji wiązało się z nową państwowością naszej Ojczyzny, która tak wiele zawdzięcza Matce Bożej. Diecezja częstochowska była niejako odpowiedzią na obecność Matki Bożej w narodzie polskim poprzez cudowny obraz na Jasnej Górze. Pod patronat Matki Bożej w tajemnicy jej królowania nad narodem polskim została też oddana. Pod szczególną opieką matki Najświętszej rozwijał się nowo narodzony kościół Najświętszej Maryi pannie powierzyliśmy więc losy umiłowanego kościoła częstochowskiego⁴⁶.

Jako biskup i arcybiskup częstochowski był „człowiekiem Jasnej Góry”. Jasna Góra – serce jego diecezji i zarazem serce polskiego Kościoła – była dla niego nie tylko miejscem, ale światłem wiary i tożsamości narodu. Często powtarzał, że Kościół częstochowski „bije w rytmie serca Maryi Jasnogórskiej”.

Każde ważne wydarzenie w archidiecezji odnosił do Jasnej Góry: synody diecezjalne, święcenia kapłańskie, rocznice duszpasterstw, rekolekcje dla kapłanów, uroczystości patriotyczne. Wszystko miało swój punkt odniesienia w obecności Matki Bożej Częstochowskiej.

Zwrócić należy uwagę, iż arcybiskup Nowak był inicjatorem wielu maryjnych wydarzeń i inicjatyw duszpasterskich, które miały na celu pogłębienie pobożności maryjnej wśród wiernych.

W czasie jego pasterskiej posługi w diecezji, a następnie w archidiecezji częstochowskiej zostały erygowane sanktuaria maryjne. Dzięki jego staraniom ukoronowane zostały wizerunki maryjne znajdujące się w sanktuariach maryjnych na terenie archidiecezji częstochowskiej⁴⁷.

Pełnił również funkcję przewodniczącego Komisji Maryjnej Konferencji Episkopatu Polski od 1989 roku, aż do jej zlikwidowania w 1996 roku.

Arcybiskup Stanisław Nowak w latach 1989-1996 był przewodniczącym Komisji Maryjnej, a także przewodniczącym Zespołu ds. Sanktuariów. Od chwili powstania Polskiego Towarzystwa Mariologicznego był jego członkiem zwyczajnym, a w czerwcu 2021 r. został odznaczony dyplomem członka honorowego PTM. Należał do grona członków Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej w Rzymie (PAMI). Był ponadto wiceprzewodniczącym Papieskiej Akademii Niepokalanej⁴⁸. Pozostawił po sobie wiele publikacji mariologicznych, w tym te opublikowane w ramach „Biblioteki Mariologicznej” Polskiego Towarzystwa Mariologicznego⁴⁹.

⁴⁶ S. Nowak, *List pasterski biskupa częstochowskiego na 60-lecie istnienia diecezji*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 59 (1985) nr 11, s. 203. Z okazji tej szczególnej rocznicy biskup Stanisław Nowak zawierzył Kościół częstochowski Matce Bożej (zob. S. Nowak, *Akt oddania Matce Bożej Kościoła częstochowskiego w 60 rocznicę jego powstania*, tamże, s. 201-202).

⁴⁷ Zob. Tenże, *Iuxta crucem tecum stare*, s. 149-162.

⁴⁸ *W Roku Maryi Niepokalanej. Z abp. Stanisławem Nowakiem, wiceprzewodniczącym Papieskiej Akademii Niepokalanej rozmawiał ks. inf. Ireneusz Skubiś*, „Niedziela częstochowska” 49 (2004), s. 1. 3.

⁴⁹ Zob. S. Nowak, *Stawać się świętym w imię Niepokalanej*, [w:] *Niepokalone Poczęcie i życie chrześcijańskie. Materiały z sympozjum mariologicznego, Niepokalanów, 15-17 X 2004 r.*, red. D. Mastalska,

Ksiądz Arcybiskup Stanisław Nowak świadomy znaczenia i miejsca Jasnej góry w życiu duchowym polskiego narodu deklarował: „chcemy sami iść przez historię drogą maryjną i swoją maryjnością służyć naszej ojczyźnie a także pielgrzymom z zagranicy, tak licznie podążającym na Jasną Górę”⁵⁰.

W jednym z wywiadów abp Nowak podkreśla, że maryjność powinna być ewangelicznie ujęta – zgodna z Pismem Świętym, wolna od przesady i przesądów. Arcybiskup Nowaka pokazuje maryjność jako integralny wymiar drogi Kościoła w Polsce – nie zamknięty w sferze duchowości, ale żywy, wieloaspektowy i otwarty: liturgia, kultura, ekumenia, świadectwo miłości bliźniego, i rozeznanie powołań. Pobożność maryjna, prowadzona we wspólnocie sanktuariów, może być źródłem prawdziwej odnowy duchowej – bez powierzchowności, przesady czy izolacji⁵¹.

Pasterskie dokonania arcybiskupa Stanisława Nowaka, jego głęboka i autentyczna maryjność pozwalają na to, aby nazwać go „biskupem Maryi”, „apostolem Jasnogórskiej Pani” i „wiernym synem Matki Kościoła”.

3.5. Abp Wacław Depo (2012-) – maryjność i zawierzenie

Arcybiskup Wacław Depo, który od 2012 roku jest arcybiskupem metropolita częstochowskim⁵², kontynuuje ten nurt, ukazując Maryję jako nauczycielkę wiary i przewodniczkę ku Chrystusowi. Jasną Górę nazwał domem Matki zawierzenia.

W bulli nominacyjnej dla arcybiskupa metropolity częstochowskiego Wacława Depo *Mariali insignis claromontano* z dnia 29 grudnia 2011 roku, papież Benedykt XVI wskazał na fakt, iż Jasnogórskim Sanktuarium nieustannie opiekuje się Metropolitalny Kościół częstochowski. W ten sposób podkreślona została dziejowa więź łącząca Kościół częstochowski z kultem Matki Bożej⁵³.

Częstochowa-Niepokalanów 2005, s. 347-350; Tenże, *Od ślubów do zawierzenia. Implikacje pastoralne*, [w:] tamże, s. 149-158; Tenże, *Obrona Jasnej Góry wpisana w cud Kany Galilejskiej*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologicznego, Jasna Góra, 18-19 XI 2005 r.*, red. Z. S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 227-229; Tenże, *Chcemy, Matko Boża, Ciebie duchowo koronować. Pozwól nam! Homilia wygłoszona 4 października 2016 roku podczas Mszy świętej w kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze*, [w:] „Z dawna Polski Tyś Królową, Maryjo”. 300 lat koronacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, red. M. Tabulski, M. Legan, P. Maciaszek, Jasna Góra 2017, s. 29-34; Tenże, *Okoliczności powstania Polskiego Towarzystwa Mariologicznego*, [w:] *Maryjność w Kościele i mariologia w teologii*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 11-15.

⁵⁰ Tenże, *Orędzie na rozpoczęcie pasterskiej posługi w kościele częstochowskim*, s. 29.

⁵¹ Por. Tenże, *Polska droga maryjna*, „*Salvatoris Mater*” 1 (1999) nr 1, s. 307-322.

⁵² Zob. A. Przybylski, M. Trojanowski (red.), *Ku Chrystusowi Odkupicielowi człowieka. Księga pamiątkowa z okazji 10-lecia posługi pasterskiej abp. Wacława Tomasza Depo w archidiecezji częstochowskiej 2012-2022*, Częstochowa 2022.

⁵³ Zob. Benedykt XVI, *Mariali insignis claromontano* (29.12.2011), “Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 86 (2012) nr specjalny, s. 27.

Maryjna posługa i przepowiadanie arcybiskupa Wacława Depo, wpisuje się w duchową tradycję Kościoła częstochowskiego oraz Kościoła w Polsce. Jego duchowość i posługa pasterska inspirowane są zawierzeniem Maryi na wzór św. Jana Pawła II i żywo zakorzenione w rzeczywistości Jasnej Góry - duchowej stolicy Polski. Arcybiskup Wacław Depo daje świadectwo miłości do Matki Pana poprzez słowo, modlitwę, gesty i duszpasterskie decyzje, które nieustannie ukierunkowują Kościół na Maryję jako Matkę Zawierzenia i Matkę Kościoła.

W nauczaniu maryjnym arcybiskupa Wacława Depo szczególne znaczenie przypisuje się idei zawierzenia Maryi, która odzwierciedla tradycyjną polską drogę wiary maryjnej. Akt ten stanowi również zachętę i świadectwo dla współczesnego człowieka, by z odwagą powierzyć się Bożej miłości objawionej w Jezusie Chrystusie - jedynym Odkupicielu ludzkości - na wzór Jego Matki. Takie podejście może inspirować do głębszego poznania tajemnicy Maryi oraz synowskiego zawierzenia Jej⁵⁴.

Troska arcybiskupa Depo o kształt polskiej maryjności, w tym maryjności archidiecezji częstochowskiej, wyraziła się przede wszystkim w staraniach o wznowienie działalności Komisji Maryjnej Konferencji Episkopatu Polski. W dniu 14 marca 2017 roku 375. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski powołało do istnienia po 21 latach przerwy Komisję Maryjną Episkopatu Polski⁵⁵. Pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Maryjnej Konferencji Episkopatu Polski, dzięki jego staraniom zostało opublikowane *Maryjne Vademecum Duszpasterza*⁵⁶.

W pasterskim nauczaniu arcybiskupa Depo Matka Pana ukazana jest jako Matka Zawierzenia, która przyjmuje każdego człowieka w imię Jezusa i prowadzi do pełni wiary. Maryja uczy nas zasluchania w głos To właśnie z Nią uczymy się bycia odpowiedzialnymi za wspólnotę Kościoła.

W świetle wybranych tekstów z nauczania maryjnego arcybiskupa Wacława Depo można stwierdzić, iż postrzega on duchowość maryjną jako profetyczne światło na drodze Kościoła XXI wieku. Maryja nie tylko prowadzi do Chrystusa, ale również uczy odczytywania „znaków czasu”, przez wierność Ewangelii i męstwo w wierze. To w Jej postawie „słuchania i zachowywania Słowa” arcybiskup widzi antidotum na duchowy chaos współczesności⁵⁷.

Wynikają z tego konkretne wnioski, dotyczące między innymi roli Maryi jako Matki Kościoła lokalnego, która towarzyszy mu na drogach wiary, nadziei i jedności; znaczenia Jasnej Góry jako centrum duchowego promieniowania na całą diecezję; konieczności maryjnej formacji kapłanów, osób konsekrowanych i wiernych

⁵⁴ Zob. W. Depo, *Matka nowego zaufania*, [w:] tenże, *Światło Wcielonego Słowa*, Częstochowa 2016, s. 82-92.

⁵⁵ Zob. <https://episkopat.pl/doc/177857.abp-depo-czesto-wolam-do-matki-bozej-maryjo-powiedz-chrystusowi-o-nas> [30.04.2025].

⁵⁶ Zob. Komisja Maryjna KEP, *Maryjne Vademecum Duszpasterza*, [w:] *Maryja w Kościele i mariologia w teologii*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 135-165.

⁵⁷ Zob. W. Depo, *Mariologia. Zarys maryjności katolickiej w Polsce*, Częstochowa 2021, s. 209-561.

świeckich; maryjności jako fundamentu duszpasterstwa i odnowy życia religijnego, zwłaszcza w wymiarze rodziny, młodzieży i życia sakramentalnego; obecności Maryi w życiu publicznym i społecznym, jako wzoru postawy chrześcijańskiej i strażniczki tożsamości narodowej.

Dla podkreślenia maryjnego charakteru archidiecezji częstochowskiej i umocnienia kultu maryjnego na jej terenie arcybiskup Wacław Depo, dokonał koronacji łaskami słynącej Piety, figury Matki Bożej Bolesnej – Pani Wielgomłyńskiej w Wielgomłynach dnia 15 września 2024 r.⁵⁸ oraz obrazu Pani Skarżyckiej - Matki Nadziei w Zawierciu-Skarżycach dnia 7 września 2025 r.⁵⁹.

Zestawienie nauczania dotychczasowych pasterzy diecezji i archidiecezji częstochowskiej ukazuje ciągłość maryjnej tradycji oraz jej rozwój, który jest odpowiedzią na nowe wyzwania duszpasterskie, światopoglądowe i kulturowe. Analiza nauczania tych biskupów nie tylko pomaga w zrozumieniu maryjności Kościoła częstochowskiego, ale stanowi osobliwy punkt wyjścia do dalszych, systematycznych badań teologicznych i duszpasterskich nad rolą Maryi w życiu tego lokalnego Kościoła w Polsce.

4. Maryjny charakter Kościoła częstochowskiego w świetle uchwał I i II Synodu Diecezji Częstochowskiej

W kontekście omawianego tematu istotne wydaje się syntetyczne przeanalizowanie uchwał I i II Synodu Diecezji Częstochowskiej, które z jednej strony ukazują maryjny charakter diecezji wypływający z historycznych i religijnych uwarunkowań, z drugiej zaś wytyczają drogi jego pogłębienia.

W świetle statutów I Synodu Diecezji Częstochowskiej, który odbył się w dniach 28 i 29 września 1954 roku w kościele katedralnym św. Rodziny w Częstochowie pod przewodnictwem biskupa Zdzisława Golińskiego⁶⁰, zwraca się szczególną uwagę na maryjność duchowieństwa:

„Ponieważ Najświętsza Maryja Panna jest Królową Apostołów i kapłanów, a nadto jako Królowa Polski, Patronką Diecezji Częstochowskiej, stosowną jest przeto rzeczą, by wszyscy kapłani odznaczeni się szczególniejszym nabożeństwem do Matki Bożej, opartym na stałym pogłębianiu wiedzy mariologicznej i pobożnie odmawiali codziennie ku Jej czci cząstkę Różańca”⁶¹.

Dokument II Synodu Diecezji Częstochowskiej ukazuje Maryję jako odniesienie dla duchowości Kościoła lokalnego, zintegrowaną ściśle z tajemnicą Chrystusa i Kościoła, zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II. Uchwały tego Synodu

⁵⁸ Por. Tenże, *Zaproszenie na uroczystość koronacji figury Matki Bożej Bolesnej w Wielgomłynach* (15.08.2024).

⁵⁹ Zob. Tenże, *Dekret*, „Okólnik Kurii Metropolitalnej w Częstochowie” 9-10 (2025) nr 5, s. 30.

⁶⁰ Zob. S. Zimorowicz, *Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1958.

⁶¹ *Teksty Statutów I Synodu Diecezji Częstochowskiej*, stat. 22 § 2., „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 4, s. 147.

nie tylko dokonują swoistej syntezy maryjności, ale zobowiązują do tego, aby maryjność ta była kształtowana zgodnie z nauczaniem Kościoła, zawartym w soborowej konstytucji o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1964) oraz adhortacji papieża Pawła VI *Marialis cultus* (2.02.1974) o należyтым kształtowaniu kultu maryjnego.

Uchwały tego synodu wskazując na historyczny związek diecezji z sanktuarium na Jasnej Górze oraz Ikoną Bogarodzicy. Wskazując na te ikony autorzy tekstów synodalnych zaznaczają: „Niech jej obecność w Jasnogórskim Sanktuarium zaznacza się i wyraża w licznych i głębokich powiązaniach z miastem i Diecezją, by Częstochowa ukazała się Ludowi Bożemu w Polsce świętym miastem, a Kościół Częstochowski – Diecezją Maryjną”⁶².

W celu pielęgnowania i troszczenia się o ten maryjny kształt Kościoła częstochowskiego postanowienia synodalne w rozdziale poświęconym kultowi Bożemu w Kościele częstochowskim (rozdział III) wskazują na konkretne sposoby realizacji tego zadania.

Synod wzywa do pielęgnowania i rozwijania autentycznego kultu maryjnego w duchu postanowień soborowych i tych wynikających z nauczania św. Pawła VI i zawartych w adhortacji apostolskiej *Marialis cultus*⁶³.

Synod zachęca, by wierni – zwłaszcza dzieci i młodzież – rozwijali miłość do Maryi jako Matki Jezusa i Matki Kościoła. Celem jest nie tylko emocjonalne przywiązanie, lecz wiara prowadząca do naśladowania Jej cnót oraz do miłości chrześcijańskiej⁶⁴.

We wspomnianym dokumencie podkreślono rolę katechezy w formowaniu zdrowej, eklezyjalnej pobożności maryjnej. Ma ona pobudzać do głębszego rozumienia osoby Maryi jako: wzoru ucznia Chrystusa, najczulszej Matki otwartej na potrzeby ludzi oraz najdoskonalszego obrazu wiary i miłości⁶⁵.

W świetle uchwał II Synodu Diecezji Częstochowskiej kult maryjny ma wypływać z autentycznego nauczania Kościoła i opierać się na chrystologiczno-eklezyjalnej wizji Maryi. Oznacza to, że maryjność nie może istnieć w oderwaniu od Chrystusa ani od wspólnoty Kościoła⁶⁶.

Synod ten podkreśla, iż Matka Jezusa – jako Ta, która najpełniej urzeczywistnia ideał ucznia Pańskiego – ma być realnie obecna w życiu wiernych. Nie chodzi tu jedynie o kult zewnętrzny, ale o żywe odniesienie i upodobnienie się do Jej postawy wiary, miłości i służby, dlatego też złotą regułą całej pobożności maryjnej jest kult Matki Bożej w liturgii⁶⁷.

Dokumenty II Synodu Diecezji Częstochowskiej kontynuują myśl Soboru Watykańskiego II i nauczanie maryjno-mariologiczne św. Jana Pawła II, ukazując Maryję przede wszystkim jako model życia chrześcijańskiego i Przewodniczkę na drodze

⁶² II Synod Diecezji Częstochowskiej, Częstochowa 1986, rozdział I, 3.9.

⁶³ Zob. tamże, rozdział III, 5.3.

⁶⁴ Zob. tamże, rozdział III, 5.3.1.

⁶⁵ Zob. tamże.

⁶⁶ Zob. tamże, 5.3.2.

⁶⁷ Zob. tamże, 5.3.3.

wiary dla wiernych świeckich i duchownych. Maryjność wiernych diecezji częstochowskiej ma więc prowadzić do większej miłości do Chrystusa i Kościoła, a zarazem formować postawy ewangeliczne, które przejawiają się w codziennym życiu⁶⁸.

5. Sanktuaria maryjne archidiecezji częstochowskiej

Maryjny charakter Kościoła, o którym uczy między innymi Sobór Watykański II, św. Jana Pawła II w encyklice *Redemptoris Mater*, objawia się w szczególny sposób w miejscach kultu maryjnego, takich jak sanktuaria. „Geografia wiary”, o której uczy Papież, jest rzeczywistością duchową, która wyrasta z przestrzeni naznaczonej modlitwą, działaniem Ducha Świętego, obecnością Maryi i wiarą pielgrzymów. Jednym z najważniejszych tego typu miejsc na mapie Europy jest Jasna Góra w Częstochowie⁶⁹.

Wspomniane już wcześniej uchwały II Synodu Diecezji Częstochowskiej wskazują na sanktuaria maryjne jako miejsce uprzywilejowane dla rozwoju kultu maryjnego w diecezji⁷⁰. Na terenie obecnej archidiecezji częstochowskiej znajduje się 15 sanktuariów maryjnych, w których czczone są wizerunki Matki Bożej z koronacjami na prawie papieskim lub na prawie biskupim. Typologia tych miejsc ukazuje bogactwo duchowe: Maryja jako Pocieszycielka strapionych, Uzdrowienie chorych, Matka Różańcowa, Bolesna czy Płacząca. Każde z tych miejsc ukazuje inny aspekt tajemnicy Matki Bożej, odpowiadając na konkretne potrzeby duchowe wiernych⁷¹.

⁶⁸ Zob. tamże, 5.3.4-5.3.9.

⁶⁹ „Ta obecność Maryi znajduje zarówno w naszych czasach, jak w całych dziejach Kościoła, wielorakie środki wyrazu. Posiada ona też wieloraki zasięg działania: poprzez osobistą wiarę i pobożność wiernych, poprzez tradycje rodzin chrześcijańskich, czyli „kościółów domowych”, wspólnot parafialnych czy misyjnych, instytutów zakonnych, diecezji, poprzez przyciągającą i promieniującą moc wielkich sanktuariów, w których nie tylko jednostki czy środowiska miejscowe, ale niekiedy całe narody i kontynenty szukają spotkania z Matką Pana, z Tą, która jest błogosławiona, ponieważ uwierzyła, jest pierwszą wśród wierzących — i dlatego stała się Matką Emmanuela. Taka jest wymowa Ziemi Świętej, duchowej ojczyzny wszystkich chrześcijan jako ziemi rodzinnej Zbawiciela świata i Jego Matki. Taka też jest wymowa tyłu świątyń, które wiara chrześcijańska zbudowała poprzez wieki w Rzymie i na całym świecie; i takich miejsc, jak Gwadelupa, Lourdes czy Fatima i innych w różnych krajach, wśród których jakże nie wspomnieć Jasnej Góry na mojej ziemi ojczystej? Można by mówić o swoistej „geografii” wiary i pobożności maryjnej, która obejmuje wszystkie miejsca szczególnego pielgrzymowania Ludu Bożego, który szuka spotkania z Bogarodzicą, aby w zasięgu matczynej obecności Tej, „która uwierzyła” znaleźć umocnienie swojej własnej wiary” (Jan Paweł II, encyklika *Redemptoris Mater*, nr 28).

⁷⁰ Zob. II Synod Diecezji Częstochowskiej, rozdział III, 5.3.5.

⁷¹ Zob. S. Nowak, *Iuxta crucem tecum stare. Kościół Częstochowski na przełomie Drugiego i Trzeciego Tysiąclecia (1984-2011)*, Częstochowa 2018, s. 149-176; J. Związek, *Sanktuaria Matki Bożej w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 9-10 (1981-1982), s. 225-237; A. Kuliberda, *Matko nasza, Częstochowska Maryjo. Oblicza Maryi w obrazach i figurach na terenie archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2018; F. Mróz, Ł. Mróz, *Koronacje papieskie wizerunków Najświętszej Marii Panny w Polsce w latach 1990-2011*, „Peregrinus Cracoviensis” 23 (2012),

Sanktuaria z koronacją obrazu na mocy dekretu Stolicy Apostolskiej⁷²:

- Matka Boża Częstochowska – Częstochowa, Jasna Góra, 8.09.1717, koronator: bp Krzysztof Szembek;
- Matka Boża Gidelska – Uzdrawienie Chorych, Gidle, 19.08.1923 r., koronator: bp Stanisław Zdzitowiecki;
- Matka Boża Leśniowska – Patronka Rodzin, Żarki-Leśniów, 13.08.1967 r., koronator: kard. Stefan Wyszyński;
- Matka Boża Pocieszenia – Pani Ziemi Wieluńskiej, Wieluń, 5.09.1971 r., koronator: kard. Stefan Wyszyński;
- Matka Boża Mrzygłodzka – Królowa Różańca Świętego, Mrzygłów, 25.08.1996 r., koronator: kard. Adam Maida;
- Matka Boża Pajęczańska – Matka Kościoła, Pajęczno, 28.05.2005 r., koronator: kard. Stanisław Nagy;
- Matka Boża Bęczkowska – Oblubienica Ducha Świętego Pocieszyciela, Bęczkowice, 8.09.2007 r., koronator: kard. Stanisław Dziwisz;

Sanktuaria z koronacją obrazu na prawie biskupim:

- Matka Boża Mstowska – Matka Miłosierdzia, Mstów, 30.07.2000 r., koronator: abp Stanisław Nowak;
- Matka Boża Dankowska – Znak zwycięstwa Polaków, Danków, 25.05.2002 r., koronator: abp Stanisław Nowak
- Matka Boża Kłobucka – Niepokalana Ucieczka Grzeszników, Kłobuck, 21.05.2004 r., koronator: abp Stanisław Nowak;
- Matka Boża Rudzka – Bogurodzica Dziewica, Ruda k. Wielunia, 24.09.2006 r., koronator: abp Stanisław Nowak;
- Matka Boża Rozprzańska – Matka Życia, Rozprza, 14.11.2009 r., koronator: abp Józef Życiński;
- Matka Boża Praszowska – Kalwaryjska Matka Zawierzenia, Praszka, 12.09.2015 r., koronator: abp Zygmunt Zimowski;
- Matka Boża Bolesna – Pani Wielgomłyńska, Wielgomłyn, 15.09.2024 r., koronator: abp Wacław Depo.

s. 31-50.

⁷² Koronacja wizerunku Najświętszej Maryi Panny na mocy dekretu Stolicy Apostolskiej jest uroczystym aktem liturgiczno-kościelnym, w którym papież (lub w jego imieniu odpowiednia dykasteria) — obecnie Dykasteria Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów — zatwierdza i błogosławi nałożenie koron na cudowny lub szczególnie czczony obraz bądź figurę Maryi - por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Obrzęd koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny*, Katowice 2004 (zob. zwłaszcza *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, s. 8-11); T. Syczewski, *Nowy obrzęd koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny*, „Liturgia sacra” 10 (2004) nr 2, s. 303-311.

- Matka Boża Skarżycka – Matka Nadziei, Skarżyce, 7.09.2025 r., koronator: abp Wacław Depo.

Obok wymienionych miejsc kultu maryjnego związanych z koronowanymi wizerunkami maryjnymi w archidiecezji częstochowskiej istnieją ponadto następujące sanktuaria maryjne⁷³:

- Bogdanów – Sanktuarium Matki Bożej Bogdanowskiej, Uzdrawienia Chorych;
- Borowno – Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej;
- Częstochowa – Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Bolesnej;
- Częstochowa – Sanktuarium Zranionej Jasnogórskiej Ikony;
- Lgota Wielka – Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej;
- Osjaków – Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Łaskawej;
- Popowice – Sanktuarium Matki Bożej Popowickiej;
- Praszka – Sanktuarium Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny;
- Radomsko – Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Bolesnej;
- Rybna – Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej;
- Sulmierzyce – Sanktuarium Matki Bożej Sulmierzyckiej;
- Szynkielów – Sanktuarium Matki Bożej Szynkielowskiej, Strażniczki Świętości Życia;
- Truskolasy – Sanktuarium Matki Bożej Truskolaskiej;
- Wąsosz Górny – Sanktuarium Pasyjno-Maryjne;
- Wierzchlas – Sanktuarium Matki Bożej Wierzchlaskiej.

W świetle powyższego wykazu należy podkreślić, iż obecność sanktuariów maryjnych na terenie archidiecezji częstochowskiej stanowi szczególny znak działania Boga w historii zbawienia i w życiu Kościoła. Są one miejscami, w których wierni doświadczają macierzyńskiej obecności Maryi, a przez Nią – bliskości samego Chrystusa. Sanktuaria maryjne są przede wszystkim żywymi przestrzeniami doświadczania wiary, w których Kościół wyraża swoją miłość do Matki Odkupiciela i poprzez które umacnia się maryjna tożsamość Kościoła lokalnego.

Warto zaznaczyć, iż na terenie obecnej archidiecezji częstochowskiej znajdują się 53 kościoły, które posiadają wezwanie maryjne⁷⁴.

Powyższe zestawienie sanktuariów maryjnych znajdujących się na terenie Archidiecezji Częstochowskiej nie może, rzecz jasna, wyczerpywać bogactwa tego tematu ani oddać w pełni całego duchowego dziedzictwa, jakie one reprezentują. Należy jednak wskazać, że sanktuarium jest uprzywilejowaną przestrzenią doświadczenia

⁷³ Wykaz sanktuariów maryjnych sporządzony na podstawie: *Sanktuaria w Archidiecezji Częstochowskiej*, „Częstochowski Informator Archidiecezjalny” 3 (2025) nr 13, s. 186-189.

⁷⁴ Zob. Kuria Metropolitalna w Częstochowie, „Częstochowski Informator Diecezjalny” 3 (2025) nr 13 (stan na dzień 1.07.2025).

wiary – miejscem, w którym człowiek spotyka Boga przez wstawiennictwo Maryi i uczy się słuchać Jego słowa. Jest ono szkołą modlitwy i nawrócenia, gdzie serce otwiera się na działanie łaski, a życie zostaje odnowione w sakramentach.

Sanktuarium stanowi także miejsce głoszenia słowa Bożego i katechezy maryjnej, w której wierni pogłębiają rozumienie tajemnicy Chrystusa i Jego Matki. To również przestrzeń odnowy wspólnot parafialnych, zakonnych i diecezjalnych, gdzie duch pielgrzymowania i modlitwy wspólnej umacnia więzi braterskie w wierze.

Wreszcie, każde sanktuarium maryjne przyczynia się do wzmacniania tożsamości Kościoła jako wspólnoty uczniów Maryi, uczących się od Niej postawy słuchania, wiary i zawierzenia. W tym sensie sanktuaria archidiecezji częstochowskiej nie są jedynie miejscami kształtowania pobożności, lecz żywymi ogniskami duchowej komunii, które odzwierciedlają macierzyńską obecność Maryi w życiu Kościoła lokalnego.

5.1. Sanktuaria jako przestrzeń doświadczenia wiary

Sobór Watykański II w konstytucji *Lumen gentium* podkreśla, że Maryja „świeci pielgrzymującemu Ludowi Bożemu jako znak pewnej nadziei i pociechy”⁷⁵. Sanktuaria maryjne stają się więc miejscami, gdzie to doświadczenie nadziei i pociechy jest szczególnie intensywne. Pielgrzymi, przybywając do sanktuariów, odnawiają swoją wiarę, pogłębiają więź z Kościołem i uczą się postawy zawierzenia na wzór Maryi. W ten sposób maryjność sanktuariów przenika życie całych wspólnot, nie ograniczając się do indywidualnej pobożności⁷⁶. Tym samym stają się znakiem pro-roctwa działania Bożego⁷⁷.

5.2. Szkoła modlitwy i nawrócenia

Sanktuaria maryjne znajdujące się na terenie archidiecezji częstochowskiej powinny być przede wszystkim miejscami modlitwy, w których szczególne znaczenie ma adoracja Najświętszego Sakramentu, modlitwa różańcowa i inne formy pobożności maryjnej. Maryja prowadzi wiernych do Chrystusa – jak w Kanie Galilejskiej mówi: „Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie” (J 2,5). Człowiek wierzący, modląc się w sanktuarium, zostaje wezwany do nawrócenia, a jego relacja z Maryją staje się „drogą” do głębszego spotkania z Jezusem⁷⁸. Ta dynamika wiary prowadzi do

⁷⁵ *Lumen gentium*, nr 68.

⁷⁶ Por. M. Szczepkowska, *Sanktuaria - miejscem troski o całego człowieka*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaobrzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników*, 9-11 września 2015, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 182-183.

⁷⁷ Por. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Sanktuarium – pamięć, obecność i prorocтва Boga Żywego* (08.05.1999), nr 13. 15-16.

⁷⁸ Por. M. Chmielewski, *Pobożność maryjna a nawrócenie*, [w:] *Maryjność w Kościele i mariologia*

wzrostu maryjności w Kościele, ponieważ prawdziwa cześć oddawana Maryi nigdy nie odrywa od Chrystusa, lecz do Niego prowadzi. W tym bowiem wyraża się chryścocentryczny wymiar każdego sanktuarium maryjnego⁷⁹.

5.3. Miejsca głoszenia Słowa i katechezy maryjnej

W sanktuariach maryjnych regularnie powinno być głoszone jest Słowo Boże. Dlatego też kaznodziejstwo, katechezy, rekolekcje i misje prowadzone w tych miejscach zazwyczaj mają koncentrować się na maryjnych wątkach Ewangelii, ucząc wiernych postawy słuchania, pokory i gotowości do wypełniania woli Bożej. Dzięki temu wierni odkrywają, że maryjność nie może ograniczać się do emocjonalnej pobożności, ale jest głęboko zakorzeniona w teologii i w życiu Kościoła⁸⁰.

5.4. Przestrzeń odnowy wspólnot i diecezji

We współczesnym kontekście kulturowym sanktuaria maryjne stają się ogniskami duchowej odnowy i miejscem odzyskiwania nadziei⁸¹. Pielgrzymki parafialne, diecezjalne czy narodowe budują więź wiernych z Kościołem lokalnym i powszechnym. Maryjność, która rodzi się w tych miejscach, przenosi się na codzienność wierzących – wpływa na styl ich modlitwy, sposób przeżywania sakramentów oraz zaangażowanie w życie wspólnoty. W ten sposób sanktuaria oddziałują nie tylko na jednostki, ale także na całe struktury kościelne, inspirując duszpasterstwo i życie religijne⁸².

w teologii. *Ogólnopolskie sympozjum z okazji dwudziestolecia Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Częstochowa, 12-13 września 2019 r.*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 31-42.

⁷⁹ Por. J. Kumala, *Sanktuaria maryjne w służbie polskiej drogi maryjnej*, [w:] *Na polskiej drodze maryjnej. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Pasierbiec, 21-22 października 2006 roku*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa-Pasierbiec 2007, s. 165-183; T. Siudy, *Chryścocentryczny charakter sanktuariów pasyjno-maryjnych*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaobrzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników, 9-11 września 2015*, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 177-178.

⁸⁰ Por. K. Zadrozny, *La Madre di Gesù e la Parola di Dio nella "Verbum Domini" di Benedetto XVI. Contenuti e prospettive teologiche*, Roma 2018, s. 468-499.

⁸¹ Por. W. Przygoda, *Sanktuarium maryjne centrum życia duchowego i znak nadziei dla ubogich*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Jasna Góra, 18-19 listopada 2005 roku*, red. Z.S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 193-203.

⁸² Por. A. Wojtczak, *Sanktuaria maryjne - miejscem kształtowania uczniów Chrystusa*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaobrzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników, 9-11 września 2015*, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 121-151.

5.5. Wzmacnianie tożsamości Kościoła jako wspólnoty uczniów Matki Pana

Maryjność Kościoła, jak przypomina św. Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater*, jest wpisana w jego naturę, ponieważ Maryja jest „pierwowzorem” i „najdoskonalszym wzorem” Kościoła⁸³. Sanktuaria maryjne ukazują Maryję jako Matkę, Orędowniczkę, Wspomożycielkę i wzór ucznia Chrystusa. Każde sanktuarium staje się więc miejscem, gdzie Kościół odkrywa prawdę o sobie w Jej świetle, ucząc się postawy „fiat” – gotowości na wolę Bożą⁸⁴.

W świetle powyższych stwierdzeń należy zauważyć, iż obecność sanktuariów maryjnych na terenie archidiecezji częstochowskiej jest zatem szansą na rozbudzenie eklezjalnej świadomości i maryjności tego Kościoła lokalnego. W ten sposób wierni doświadczają macierzyńskiej opieki Maryi, odnawiają swoją wiarę i pogłębiają zrozumienie Jej roli w dziele zbawienia. Sanktuaria stają się miejscami, w których Kościół uczy się postawy zawierzenia, jedności i miłości, a maryjność staje się dynamiczną siłą ożywiającą jego życie, wiarę i misję⁸⁵.

6. Peregrynacja Ikony Matki Bożej Częstochowskiej a maryjność archidiecezji częstochowskiej

Peregrynacje kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej w latach 1791/1980 oraz 2024/2025 były wydarzeniami o szczególnym znaczeniu duchowym, społecznym i kulturowym. Stanowią one wyraz głębokiej więzi wiernych z Maryją, która jest nie tylko Matką i Królową Polski, ale przede wszystkim Opiekunką Kościoła i strażniczką duchowości narodowej.

Dla maryjnego wymiary Kościoła lokalnego stały się okazją do odnowienia przymierza z Maryją i zaproszeniem do pielęgnowania synowskiego zawierzenia względem Matki Zbawiciela. Peregrynacja ikony Matki Bożej Częstochowskiej nie jest jedynie wydarzeniem symbolicznym, lecz doświadczeniem wspólnotowym i duchowym, które angażuje całe parafie i diecezję. To moment, w którym Kościół wychodzi „na ulice” – do ludzi, ich domów, miejsc pracy i życia codziennego. Kopia Obrazu przypomina o nieustającej obecności Matki Bożej, która troszczy się o swój Lud, prowadząc go do Chrystusa⁸⁶.

⁸³ *Redemptoris Mater*, nr 5. 42. 44.

⁸⁴ Por. J. Kumala, *Sanktuaria maryjne w służbie polskiej drogi maryjnej*, art. cyt., s. 108-109.

⁸⁵ Por. J. Kumala, *Sanktuarium maryjne szkolą wiary*, [w:] *Wierzyć z Maryją i jak Maryja. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów polskich, Rokito, 19-21 września 2013 r.*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 93-109.

⁸⁶ Więcej o teologii peregrynacji Ikony Matki Bożej Częstochowskiej po Polsce zob. W. Siwak, *Wszystko postawiłem na Maryję. Prymasa Tysiąclecia maryjny program walki o zachowanie ducha narodu*, „Premisla Christiana” 19 (2020/2021), s. 32-37; J. Mazur, *Peregrynacje obrazu afirmacją niepodległości narodu*, [w:] *Jasnogórska Matka i naród. Z Bogurodzicą ku polskiej wolności myśli i czynu*,

6.1. I peregrynacja (1979-1980)

Peregrynacja z lat 1979–1980⁸⁷ miała miejsce w bardzo specyficznym i trudnym dla Polski okresie. Kraj był pod rządami komunistycznymi, które ograniczały wolność religijną i podejmowały działania wymierzone w Kościół jako instytucję. W takich okolicznościach peregrynacja Ikony Jasnogórskiej, zainicjowana w Polsce już w latach 50. XX wieku na apel Prymasa Stefana Wyszyńskiego, nabrała szczególnego znaczenia jako znak oporu i duchowego wsparcia dla Kościoła w Polsce. Maryja, jako Matka i Opiekunka, stała się symbolem jedności narodowej i duchowego oporu wobec reżimu komunistycznego, który często starał się marginalizować Kościół i ograniczać wpływ wiary na społeczeństwo⁸⁸.

W diecezji częstochowskiej pierwsza peregrynacja rozpoczęła się 6 kwietnia 1979 roku i trwała do 2 maja 1980 roku. Było to wydarzenie, które integrowało lokalne wspólnoty parafialne, dając im okazję do wspólnej modlitwy, refleksji i duchowego wzmocnienia.

Peregrynacja była również wyrazem nadziei i pragnienia wolności – nie tylko politycznej, ale i duchowej. To wówczas pielgrzymowanie kopii Obrazu po parafiach i wspólnotach mobilizowało ludzi do trwania w wierze, wierności Kościołowi i gotowości do działania na rzecz dobra wspólnego. Eucharystia, modlitwy różańcowe i nabożeństwa pokutne towarzyszące nawiedzeniu miały wymiar oczyszczenia i duchowej odnowy.

6.2. II peregrynacja (2024-2025)

W zupełnie innych realiach odbywa się peregrynacja w latach 2024–2025. Polska po upadku komunizmu przeszła głębokie zmiany ustrojowe, społeczne i kulturowe. Kościół zyskał pełną swobodę działania, a jego rola w życiu publicznym uległa przekształceniu. Jednak współczesność przynosi nowe wyzwania: sekularyzację, kryzys wartości, rozbitcie więzi wspólnotowych oraz różnorodne napięcia społeczne i moralne.

W tym kontekście nawiedzenie kopii Ikony Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej, które rozpoczęło się 6 kwietnia 2024 roku, przyjmuje wymiar przede wszystkim duchowej odnowy i nawrócenia. To wezwanie do ponow-

Ogólnopolska konferencja w 100. rocznicę odzyskania niepodległości i spotkanie kustoszów sanktuariów polskich, Jasna Góra, 22-23 października 2018 roku, red. M. Chmielewski, Częstochowa 2018, s. 91-100.

⁸⁷ Zob. S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Kraków 2002; J. Kapuściński, *Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej (1979-1980) – próba podsumowania*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 13-34.

⁸⁸ Por. P. Kostrzewski, *Władze komunistyczne wobec peregrynacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej (1979-1980)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 35-53.

nego otwarcia serc na obecność Boga i Maryi, do budowania wspólnoty Kościoła jako żywego organizmu duchowego. Poprzez rekolekcje, misje parafialne, dni skupienia i wspólną modlitwę, peregrynacja staje się narzędziem umocnienia wiary i odnalezienia sensu życia w trudnych czasach. Druga peregrynacja odbywała się ona pod hasłem: „Maryjo! Ocal miłość i życie naszych rodzin” i była swoistym czasem nawrócenia i przemiany życia⁸⁹.

Arcybiskup Wacław Depo w *Liście pasterskim na Wielki Post 2024 r.* odniósł się do mającej się odbyć peregrynacji i zaznaczył:

„(...) nawiedzenie nie ma być tylko jakimś jednorazowym zrywem pełnym uczuć i wzniosłych obietnic, ale spotkaniem z Maryją, które zaowocuje wzrostem wierności Bogu w posłudze ewangelizacyjnej Kościoła (...) Niech wszyscy, którzy kochają Maryję staną przy Jej boku już na początku Peregrynacji i będą Jej gorliwymi pomocnikami, gdy nawiedzać będzie nasze wspólnoty parafialne”⁹⁰.

W *Liście pasterskim na zakończenie peregrynacji w archidiecezji częstochowskiej* uczył: „Nawiedzenie naszych parafii i innych wspólnot przez Maryję w znaku cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej było, a dla miasta Częstochowy nadal jest czasem, w którym to Bóg pragnie okazać nam nieskończone swoje miłosierdzie”. W tym samym liście pasterskim Ksiądz Arcybiskup zawarł teologię jasnogórskiej ikony, uczył bowiem: Matka Boża na jasnogórskim Wizerunku ma zamknięte usta. To prawdziwie milcząca Niewiasta, która nieustannie rozważa Boże słowo i zachęca nas do szukania miejsc oraz czasu ciszy, aby Bóg mógł przemówić do naszych serc. Bo na pustyni, w oddaleniu od ludzi i naszych codziennych spraw, Pana Boga słyszy się najwyraźniej. Jej nieco smutna, dostojna twarz, a szczególnie oczy, są pełne z troskania o nas i nasze zbawienie. Podobnie jak pielgrzymi wchodzący do kaplicy cudownego Obrazu na Jasnej Górze, tak wierni przychodzący do swojej świątyni, by stanąć przed peregrynującym Wizerunkiem Maryi mają takie samo wrażenie. Matka Boża wpatruje się właśnie w nich i szuka ich wzrokiem gdziekolwiek się przemieszczą, tak jakby byli jedynymi Jej dziećmi, których nigdy nie chciałaby utracić. Twarz Madonny na pierwszy rzut oka nie ma właściwych proporcji między prawą nieco większą i jaśniejszą, a lewą mniejszą i ciemniejszą stroną. Jest to wynik lekkiego zwrócenia się Maryi ku Dzieciątku Jezus. Prawa dłoń Matki Bożej nie pozostawia najmniejszej wątpliwości. Madonna z częstochowskiego Obrazu całą swoją postacią wskazuje na Jezusa – Pana i Nauczyciela. Na twarzy Maryi widnieją blizny, które przypominają o naszych grzechach, które ranią Jej matczyne serce i obrażają Boga”⁹¹.

⁸⁹ Por. M. Chmielewski, *Nawiedzenie wizerunku Matki Bożej czasem nawrócenia i przemiany życia*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 55-73.

⁹⁰ W. Depo, *Maryja – nasze ocalenie. List pasterski Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na IV Niedzielę Wielkiego Postu 2024 r.* (4.03.2024).

⁹¹ Tenże, *Zawierzmy się na nowo Niepokalanemu Sercu Maryi. List pasterski Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na czas zakończenia peregrynacji Ikony Jasnogórskiej* (26.03.2025).

Proces przygotowań, który obejmował przede wszystkim misje parafialne, podkreślił świadomą i odpowiedzialną postawę wiernych⁹². Maryja pozostaje dla nich Matką i Przewodniczką, ale także wzorem ofiarnej służby i bezwarunkowej miłości, która inspiruje do zaangażowania na rzecz innych.

W obu peregrynacjach widoczna jest ciągłość tradycji maryjnej, ale także jej dynamiczny rozwój – od symbolu oporu i jedności w trudnych czasach do wezwania do duchowego odnowienia i świadomego przeżywania wiary. W obliczu nowych wyzwań współczesności „pielgrzymowanie” Ikony jest zaproszeniem do odnowy duchowej i konkretnego zaangażowania w życie parafii i społeczeństwa, na wzór Maryi, która «żyje dla Syna i z Syna» oraz służy każdemu człowiekowi z miłością i pokorą.

Peregrynacja obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej była żywym znakiem obecności Maryi w życiu lokalnego Kościoła i zaproszeniem do ponownego „wzięcia Maryi do siebie” (por. J 19,27b)⁹³.

Zakończenie

W świetle przeprowadzonej syntetycznej analizy tematów, które były przedmiotem niniejszego opracowania można stwierdzić, iż maryjność Kościoła częstochowskiego stanowi żywe dziedzictwo, które kształtowało się na przestrzeni dziejów dzięki posłudze kolejnych pasterzy, obecności sanktuarium na Jasnej Górze oraz bogactwu sanktuariów maryjnych diecezjalnych. Złączona z wiarą uczniów Jezusa peregrynacja Ikony Jasnogórskiej ukazuje, że Maryja jest nie tylko znakiem jedności i wiary, lecz także inspiracją do pogłębionej formacji duchownych i wiernych świeckich. W ten sposób archidiecezja częstochowska, zakorzeniona w powszechności Kościoła, zachowuje swój szczególny maryjny rys i wnosi cenny wkład w misję ewangelizacyjną Kościoła w Polsce.

Bibliografia

Kuria Metropolitalna w Częstochowie, „Częstochowski Informator Diecezjalny” 3 (2025) nr 13.
„Maryjo! Ocal miłość i życie naszych rodzin”. *Vademecum misyjne. Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w Archidiecezji Częstochowskiej*, red. A. Kuliberda, Częstochowa 2024.

⁹² Zob. „Maryjo! Ocal miłość i życie naszych rodzin”. *Vademecum misyjne. Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w Archidiecezji Częstochowskiej*, red. A. Kuliberda, Częstochowa 2024.

⁹³ Por. K. Zadrozny, *Peregrynacja Ikony Matki Bożej Częstochowskiej jako odpowiedź na Jezusowy testament „wzięcia Maryi do siebie” (J 19,27b)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 91-100.

- Bareła S., *Testament mój*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 202-203.
- Bartnik Cz., *Teologia partykularna w Kościele*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 9 (1976), s. 9-17.
- Benedykt XVI, *Mariali insignis claromontano* (29.12.2011), „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 86 (2012) nr specjalny, s. 27.
- Chmielewski M., *Nawiedzenie wizerunku Matki Bożej czasem nawrócenia i przemiany życia*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 55-73.
- Chmielewski M., *Pobożność maryjna a nawrócenie*, [w:] *Maryjność w Kościele i mariologia w teologii. Ogólnopolskie sympozjum z okazji dwudziestolecia Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Częstochowa, 12-13 września 2019 r.*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 31-42.
- Depo W., *Dekret*, „Okólnik Kurii Metropolitalnej w Częstochowie” 9-10 (2025) nr 5, s. 30.
- Depo W., *Mariologia. Zarys maryjności katolickiej w Polsce*, Częstochowa 2021.
- Depo W., *Maryja – nasze ocalenie. List pasterski Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na IV Niedzielę Wielkiego Postu 2024 r.* (4.03.2024).
- Depo W., *Matka nowego zaufania*, [w:] tenże, *Światło Wcielonego Słowa*, Częstochowa 2016, s. 82-92.
- Depo W., *Zaproszenie na uroczystość koronacji figury Matki Bożej Bolesnej w Wielgomłynach* (15.08.2024).
- Depo W., *Zawierzmy się na nowo Niepokalanemu Sercu Maryi. List pasterski Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na czas zakończenia peregrynacji Ikony Jasnogórskiej* (26.03.2025).
- Durka J., *Biskup częstochowski Zdzisław Goliński wobec rzeczywistości PRL - szkic do biografii*, [w:] red. R. Łatka, *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, t. 2, Warszawa 2022, s. 237-252.
- Gębka S., *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Kraków 2002.
- Goliński Z., *Biskup Częstochowski do Duchowieństwa i Zakonów Diecezji na XXX-lecie Konsekracji I jej Biskupa Ks. D-ra Teodora Kubiny*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 4, s. 152-157.
- Goliński Z., *Ingresowy list pasterski II ordynariusza diecezji częstochowskiej*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 4, s. 134-139.
- Goliński Z., *Orędzie wielkanocne biskupa częstochowskiego do duchowieństwa, zakonów i wiernych*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 2, s. 85-89.

- Goliński Z., *Pouczenie na podstawie instrukcji Komisji Episkopatu o wykonani Śluby Jasnogórskich*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 23-31 (1957) nr 1, s. 14-16.
- <https://episkopat.pl/doc/177857.abp-depo-czesto-wolam-do-matki-bozej-maryjo-powiedz-chrystusowi-o-nas> [30.04.2025].
- II Synod Diecezji Częstochowskiej, Częstochowa 1986.
- Jan Paweł II, bulla nominacyjna czwartego biskupa częstochowskiego *Quam viginti* (28.10.1984), „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1-2 (1985), s. 1.
- Jan Paweł II, encyklika *Redemptoris Mater* (25.03.1987).
- Jan Paweł II, *Katechezy maryjne*, tłum. J. Pach, Częstochowa 1998.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do Rady Miasta Częstochowy*, [w:] Tenże, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*, Kraków 2005, s. 818-819.
- Jełowicka J., *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 125-129.
- Kapuściński J., *Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej (1979-1980) – próba podsumowania*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 13-34.
- Kołodziejczyk M., *Kościół partykularny i Kościół lokalny a diecezja*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 3 (1975), s. 243-256.
- Komisja Maryjna KEP, *Maryjne Vademecum Duszpasterza*, [w:] *Maryja w Kościele i mariologia w teologii*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 135-165.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Obrzęd koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny*, Katowice 2004.
- Kongregacja Nauki Wiary, *List do Biskupów Kościoła Katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunia* (28.05.1992).
- Kosiak P., *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu Polski*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 131-137.
- Kostrzewski P., *Aktywność bp. Zdzisława Golińskiego na forum Konferencji Episkopatu Polski w latach 1949-1963*, „Nasza Przyszłość” 142 (2024), s. 171-196.
- Kostrzewski P., *Władze komunistyczne wobec peregrynacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej (1979-1980)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 35-53.
- Kowalski J. (red.), *Biskupstwo znaczone Krzyżem. W stulecie urodzin Profesora dra hab. Zdzisława Golińskiego Biskupa Częstochowskiego*, Częstochowa 2010.
- Kowalski J. (red.), *Służyć prawdzie i miłości. Pamięci Księdza Biskupa Dra Stefana Bareły III ordynariusza częstochowskiego*, Częstochowa 1984.
- Kowalski J., *Biskup Teodor Kubina o teologii diecezji częstochowskiej i jej zadaniach pastoralnych*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 8 (1980), s. 109-118.

- Kowalski J., Stopniak F., *Goliński Zdzisław (1908-1963), docent Katol. Uniw. Lubelskiego, biskup częstochowski, teolog moralista*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 462-467.
- Kubina T., *List Pasterski*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Częstochowskiej Kurji Biskupiej” 1 (1926) nr 1, s. 3-8.
- Kudasiewicz J., *Maryja a Kościół*, „Roczniki Teologiczne” 40 (1993) z. 6, s. 31-54.
- Kuliberda A., *Matko nasza, Częstochowska Maryjo. Oblicza Maryi w obrazach i figurach na terenie archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2018.
- Kumala J., *Sanktuaria maryjne w służbie polskiej drogi maryjnej*, [w:] *Na polskiej drodze maryjnej. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Pasierbiec, 21-22 października 2006 roku*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa-Pasierbiec 2007, s. 165-183.
- Kumala J., *Sanktuarium maryjne szkołą wiary*, [w:] *Wierzyć z Maryją i jak Maryja. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszków Sanktuariów polskich, Rokito, 19-21 września 2013 r.*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 93-109.
- Leon XIV, *Przemówienie podczas audiencji dla uczestników Kongresu Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej* (6.09.2025).
- Mazur J., *Peregrynacje obrazu afirmacją niepodległości narodu*, [w:] *Jasnogórska Matka i naród. Z Bogurodnicą ku polskiej wolności myśli i czynu, Ogólnopolska konferencja w 100. rocznicę odzyskania niepodległości i spotkanie kustoszków sanktuariów polskich, Jasna Góra, 22-23 października 2018 roku*, red. M. Chmielewski, Częstochowa 2018, s. 91-100.
- Mróz F., Mróz Ł., *Koronacje papieskie wizerunków Najświętszej Maryi Panny w Polsce w latach 1990-2011*, „Peregrinus Cracoviensis” 23 (2012), s. 31-50.
- Nowak S., *Akt oddania Matce Bożej Kościoła częstochowskiego w 60 rocznicę jego powstania*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 59 (1985) nr 11, s. 201-202.
- Nowak S., *Chcemy, Matko Boża, Ciebie duchowo koronować. Pozwól nam! Homilia wygłoszona 4 października 2016 roku podczas Mszy świętej w kaplicy Cudownego Obrazu na jasnej Górze*, [w:] „Z dawna Polski Tyś Królową, Maryjo”. 300 lat koronacji obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, red. M. Tabulski, M. Legan, P. Maciaszek, Jasna Góra 2017, s. 29-34.
- Nowak S., *Iuxta crucem tecum stare. Kościół Częstochowski na przełomie Drugiego i Trzeciego Tysiąclecia (1984-2011)*, Częstochowa 2018.
- Nowak S., *List Arcybiskupa Metropolity Częstochowskiego na Adwent Roku 2000*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 74 (2000) nr 11-12, s. 26-28.
- Nowak S., *List pasterski biskupa częstochowskiego na 60-lecie istnienia diecezji*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 59 (1985) nr 11, s. 202-206.
- Nowak S., *Łaska nawiedzin Kościoła częstochowskiego przez Piotra naszych czasów – Pielgrzymki Ojca świętego Jana Pawła II i Benedykta XVI na Jasną Górę i do Częstochowy*, „Veritati et Caritati” 6 (2016), s. 331-348.

- Nowak S., *Obrona Jasnej Góry wpisana w cud Kany Galilejskiej*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologicznego, Jasna Góra, 18-19 XI 2005 r.*, red. Z. S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 227-229.
- Nowak S., *Od ślubów do zawierzenia*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Jasna Góra, 18-19 listopada 2005 roku*, red. Z.S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 149-158.
- Nowak S., *Od ślubów do zawierzenia. Implikacje pastoralne*, [w:] *Niepokalone Poczucie i życie chrześcijańskie. Materiały z sympozjum mariologicznego, Niepokalanów, 15-17 X 2004 r.*, red. D. Mastalska, Częstochowa-Niepokalanów 2005, s. 149-158.
- Nowak S., *Okoliczności powstania Polskiego Towarzystwa Mariologicznego*, [w:] *Maryjność w Kościele i mariologia w teologii*, red. M. Chmielewski, K. Zadrozny, Częstochowa 2020, s. 11-15.
- Nowak S., *Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w Kościele Częstochowskim*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 59 (1985) nr 1-2, s. 26-31.
- Nowak S., *Polska droga maryjna*, „Salvatoris Mater” 1 (1999) nr 1, s. 307–322.
- Nowak S., *Stawać się świętym w imię Niepokalanej*, [w:] *Niepokalone Poczucie i życie chrześcijańskie. Materiały z sympozjum mariologicznego, Niepokalanów, 15-17 X 2004 r.*, red. D. Mastalska, Częstochowa-Niepokalanów 2005, s. 347-350.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Sanktuarium – pamięć, obecność i proroctwa Boga Żywego* (08.05.1999).
- Pazera W., *Teologiczne aspekty homilii i przemówień Jana Pawła II do Kościoła częstochowskiego*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23-24 (1995-1996), s. 41-48.
- Plątek J., *Wierny Stróż Jasnogórskiej Pani*, [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Barela III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Duda, M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, s. 59-71.
- Przybylski A., Trojanowski M. (red.), *Ku Chrystusowi Odkupicielowi człowieka. Księga pamiątkowa z okazji 10-lecia posługi pasterskiej abp. Wacława Tomasza Depo w archidiecezji częstochowskiej 2012-2022*, Częstochowa 2022.
- Przygoda W., *Sanktuarium maryjne centrum życia duchowego i znak nadziei dla ubogich*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Jasna Góra, 18-19 listopada 2005 roku*, red. Z.S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 193-203.
- Siemieniowski A., *Młodzież Franciszka*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 24 (2016) nr 2, s. 233-238.
- Siudy T., *Autentyczny kult maryjny nasza odpowiedzią na jasnogórskie zwycięstwo*, [w:] *Zwycięstwo przychodzi przez Maryję. Materiały z sympozjum mariologicz-*

- no-maryjnego, Jasna Góra, 18-19 listopada 2005 roku*, red. Z.S. Jabłoński, T. Siudy, Częstochowa 2006, s. 205-212.
- Siudy T., *Chrystocentryczny charakter sanktuariów pasyjno-maryjnych*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaborzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników*, 9-11 września 2015, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 177-178.
- Siudy T., *Komisja Maryjna Episkopatu Polski w służbie polskiej drogi maryjnej*, [w:] *Na polskiej drodze maryjnej. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Pasierbiec, 21-22 października 2006 roku*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa-Pasierbiec 2007, s. 27-36.
- Siudy T., *Maryja pierwowzorem Kościoła*, [w:] *Maryja w tajemnicy Kościoła. Recepcja i perspektywy nauki soborowej. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów polskich, Kalwaria Zebrzydowska, 20-22 września 2012 r.*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2013, s. 75-82.
- Siudy T., *Maryjny wymiar Kościoła według konstytucji dogmatycznej „Lumen gentium”*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 40 (2012), s. 47-55.
- Siwak W., *Wszystko postawiłem na Maryję. Prymasa Tysiąclecia maryjny program walki o zachowanie ducha narodu*, „Premisla Christiana” 19 (2020/2021), s. 9-37.
- Sobański R., *Miejsce i rola Kościoła lokalnego w Kościele powszechnym*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 5 (1972), s. 255-261.
- Sobór Watykański II, konstytucja o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1964).
- Syczewski T., *Nowy obrzęd koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny*, „Liturgia sacra” 10 (2004) nr 2, s. 303-311.
- Szczepkowska M., *Sanktuaria - miejscem troski o całego człowieka*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaborzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników*, 9-11 września 2015, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 182-183.
- Teksty Statutów I Synodu Diecezji Częstochowskiej*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” 24-31 (1957) nr 4, s. 144-151.
- Thurian M., *Maryja Matka Pana, Figura Kościoła*, Warszawa 1990.
- Urbański S., *Barela Stefan (1916-1984), biskup częstochowski, moralista*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 35-42.
- W Roku Maryi Niepokalanej. Z abp. Stanisławem Nowakiem, wiceprzewodniczącym Papieskiej Akademii Niepokalanej rozmawiał ks. inf. Ireneusz Skubiś*, „Niedziela częstochowska” 49 (2004), s. 1. 3.

- Warzeszak J., *Teologiczno-patriotyczny charakter jasnogórskich aktów zawierzenia św. Jana Pawła II*, „Studia Paradyskie” 32 (2022), s. 187-211.
- Widera M., *Pope Benedict XVI's Visit to the Jasna Góra Monastery in 2006*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 43 (2023) nr 2, s. 233-252.
- Wojtczak A., *Sanktuaria maryjne - miejscem kształtowania uczniów Chrystusa*, [w:] *Razem z Maryją dziękujemy za dar chrztu świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego. Spotkanie Kustoszy Sanktuariów Polskich, Wieleń Zaobrzański, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników, 9-11 września 2015*, red. G.M. Bartosik, Częstochowa 2016, s. 121-151.
- Zadrożny K., *La Madre di Gesù e la Parola di Dio nella “Verbum Domini” di Benedetto XVI. Contenuti e prospettive teologiche*, Roma 2018.
- Zadrożny K., *Peregrynacja Ikony Matki Bożej Częstochowskiej jako odpowiedź na Jezusowy testament „wzięcia Maryi do siebie” (J 19,27b)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 91-100.
- Zimorowicz S., *Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1958.
- Związek J., *Sanktuaria Matki Bożej w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 9-10 (1981-1982), s. 225-237.
- Związek J., *Więź Jana Pawła II z Częstochową i diecezją częstochowską*, „Ziemia Częstochowska” 32 (2005), s. 7-20.
- Zyzak W., *Jasna Góra Jana Pawła II*, [w:] *Jasnogórska Matka i naród. Z Bogurodnicą ku polskiej wolności myśli i czynu, Ogólnopolska konferencja w 100. rocznicę odzyskania niepodległości i spotkanie kustoszów sanktuariów polskich, Jasna Góra, 22-23 października 2018 roku*, red. M. Chmielewski, Częstochowa 2018; s. 37-49.
- Żądło A., *Kościół lokalny w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002) z. 6, s. 129-148.
- Życkiński W., *Matka Chrystusa Matką Kościoła*, „Analecta Cracoviensia” 29 (1997), s. 419-433.